

Michał Podsiadło

LEGITYMACJA
KOŚCIOŁÓW I ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH
W POSTĘPOWANIU
PRZED TRYBUNAŁEM KONSTYTUCYJNYM

Kontrola konstytucyjności i legalności przepisów prawa, składa się na tzw. funkcję orzeczniczą Trybunału Konstytucyjnego. Polega ona na orzekaniu o hierarchicznej zgodności aktów (norm) prawnych niższego rzędu z aktami (normami) wyższego rzędu i – w razie stwierdzenia (pionowej) niezgodności – usuwaniu tych pierwszych z systemu prawnego. Trybunał Konstytucyjny nie posiada kompetencji do dokonywania kontroli poziomej¹. W każdym wypadku Trybunał Konstytucyjny dokonuje kontroli przez pryzmat legalności, a nie celowości danej regulacji². Zasadniczo, kontrola prawa dokonywana przez Trybunał Konstytucyjny ma charakter następczy (represyjny)³, tj. obejmuje kontrolę aktów normatywnych, które przeszły pełną ścieżkę legislacyjną i są obowiązującym prawem⁴.

MGR MICHAŁ PODSIADŁO – doktorant, Katedra Prawa Konstytucyjnego, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, ul. Bracka 12, 31-005 Kraków; e-mail: michal.podsiadlo@gmail.com

¹ Postanowienie TK z dnia 5 sierpnia 2008 r., sygn. akt Ts 112/08, OTK ZU nr 2/B/2009 poz. 131.

² Postanowienie TK z dnia 25 stycznia 2008 r., Tw 43/07, OTK ZU nr 4/B/2008, poz. 131.

³ Z takim wyjątkiem, że jedynie Prezydent RP może wszcząć kontrolę prewencyjną w stosunku do ustaw – przed ich podpisaniem, jak również do umów międzynarodowych – przed ich ratyfikacją (L. G a r l i c k i, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2007, s. 356 i n.).

⁴ W szczególności TK umarza postępowanie, jeżeli zaskarżony akt normatywny utracił moc obowiązującą przed rozstrzygnięciem sprawy, chyba że wydanie orzeczenia merytorycznego jest konieczne dla ochrony wolności i praw konstytucyjnych (art. 39

Zgodnie z art. 188 Konstytucji⁵, realizacja funkcji orzeczniczej TK obejmuje: 1) orzekanie o zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją, 2) orzekanie o zgodności ustaw z umowami międzynarodowymi, których ratyfikacja wymagała uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie oraz 3) orzekanie o zgodności innych przepisów prawnych wydawanych przez centralne organy państwa z Konstytucją, ustawami lub ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi. W ostatniej z podanych kategorii aktów podlegających kontroli mieszczą się wszelkie akty podustawowe, stanowione na szczeblu centralnym, w tym także akty prawa wewnętrznego (o ile co najmniej w zaskarżonym zakresie zawierają treści normatywne)⁶. Konstytucja nie wspomina w tym zakresie o kontroli legalności aktów prawa miejscowego⁷. Tylko dla przypomnienia warto zaznaczyć, że kontrola legalności aktów prawa miejscowego mieści się w kognicji sądów administracyjnych (stosownie do art. 184 Konstytucji)⁸.

Trybunał Konstytucyjny określa zakres swojej kognicji korzystając z materialnej definicji aktu normatywnego. Wynika z niej, że Trybunał może badać wszelkie akty normatywne bez względu na ich formę i tryb ustanowienia, o ile mieszczą się w zakresie art. 188 Konstytucji i zawierają normy generalne i abstrakcyjne⁹. Przykładowo, Trybunał stwierdził, że o tym, czy kontrolowany akt podustawowy ma charakter normatywny, rozstrzyga jego treść, a w szczególności to, czy „wprowadza on elementy, które nie zostały wprost ustawowo sprecyzowane”¹⁰. Od strony negatywnej warto podkreślić, że przedmiotem kontroli w postępowaniu przed TK

ust. 1 pkt 3 i ust. 3 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym, Dz. U. Nr 102, poz. 643 z późn. zm.).

⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

⁶ L. G a r l i c k i, *Teza 17 do art. 188 Konstytucji*, w: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. IV*, red. L. Garlicki, Warszawa 2007, s. 23.

⁷ M. D o m a g a ł a, *Trybunał Konstytucyjny*, w: *Polskie prawo konstytucyjne*, red. D. Górecki, Warszawa 2008, s. 216-222.

⁸ Na marginesie wypada zaznaczyć, że TK dopuszcza kontrolę również aktów prawa miejscowego w ramach postępowania ze skargi konstytucyjnej. W tym trybie nie jest również wykluczona kontrola konstytucyjności aktów prawa pochodnego UE.

⁹ Zob.: wyrok TK z dnia 13 marca 2001 r., sygn. akt K 21/00, OTK ZU nr 3/2001, poz. 49.

¹⁰ Wyrok TK z dnia 21 czerwca 1999 r., sygn. akt U 5/98, OTK ZU nr 5/1999, poz. 99.

nie może być sposób stosowania przepisów prawa, o których mowa w art. 188 Konstytucji ani zaniechania prawodawcy¹¹.

Konstytucja enumeratywnie wylicza krąg podmiotów uprawnionych do inicjowania postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym¹². Z uwagi na treść norm poddanych kontroli, w nauce i orzecznictwie wprowadzono podział uprawnionych do inicjowania kontroli na trzy kategorie podmiotów: legitymowanych generalnie, szczególnie i indywidualnie.

Zgodnie z art. 188 ust. 1 Konstytucji, podmiotami legitymowanymi generalnie są: Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej (działający bez Kontrasygnaty Prezesa Rady Ministrów), Marszałek Sejmu, Marszałek Senatu, Prezes Rady Ministrów, grupa co najmniej 50 posłów lub 30 senatorów, a także Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego, Prokurator Generalny, Prezes Najwyższej Izby Kontroli oraz Rzecznik Praw Obywatelskich. Generalny charakter ich legitymacji sprowadza się do tego, że Konstytucja nie wprowadza ograniczenia pod względem materii, której dotyczyć mogą kwestionowane przez te podmioty akty normatywne.

Pozostałe dwie kategorie podmiotów mogą kwestionować akty normatywne wyłącznie w ściśle określonym, ograniczonym zakresie. Jedynym podmiotem, którego legitymację określa się jako indywidualną jest Krajowa Rada Sądownictwa¹³. Może ona bowiem inicjować postępowanie trybunalskie „w sprawie zgodności z Konstytucją aktów normatywnych w zakresie, w jakim dotyczą one niezależności sądów i niezawisłości sędziów” (art. 186 ust. 2 Konstytucji RP).

Z kolei podmioty legitymowane szczególnie mogą kwestionować tylko takie akty normatywne, które dotyczą spraw „objętych ich zakresem działania” (stosownie do art. 191 ust. 2 Konstytucji RP). Pierwotny katalog podmiotów legitymowanych szczególnie znajdował się w art. 20 ust. 1 ustawy z 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym¹⁴. Ówczesny system polityczny nie dopuszczał jednak możliwości bezpośredniego oddziały-

¹¹ L. Garlicki, *Teza 11 do art. 188 Konstytucji*, w: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. IV*, s. 10 n.

¹² J. Trzciniński, M. Masternak-Kubiak, *Tezy do art. 191-193 Konstytucji*, w: *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku*, red. J. Boć, Wrocław 1998, s. 297.

¹³ Na rozróżnienie legitymacji indywidualnej i szczególnej zwraca uwagę: M. Podsiadło, *Legitymacja podmiotów o ograniczonej zdolności wnioskowej w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym*, Kraków 2010, mps.

¹⁴ Dz. U. z 1991 r. Nr 109, poz. 470 z późn. zm.

wania organizacji religijnych na treść obowiązującego prawa¹⁵. Stąd też kościoły i związki wyznaniowe uzyskały legitymację do inicjowania kontroli konstytucyjności prawa na mocy art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania¹⁶. Konstytucjonalizacja legitymacji szczególnej podmiotów religijnych nastąpiła dopiero w 1997 r. wraz z wejściem w życie obecnie obowiązującej Konstytucji. Na jej podstawie, do tej kategorii podmiotów zalicza się: organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego, ogólnokrajowe organy związków zawodowych oraz ogólnokrajowe władze organizacji pracodawców i organizacji zawodowych, a także kościoły i inne związki wyznaniowe. Kategorie podmiotów legitymowanych szczególnie są nazwane w sposób odpowiadający zastanym pojęciom ustawowym, choć zasadniczo Trybunał Konstytucyjny przyjmuje, że pojęć konstytucyjnych nie można sprowadzać do treści wynikających ze znaczenia, jakie analogicznym pojęciom nadają ustawy zwykłe¹⁷.

Uwagi wprowadzające należy zakończyć stwierdzeniem, że postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym, zgodnie z art. 197 Konstytucji, określa ustawa. W modelu przyjętym, przez polskiego prawodawcę, regulacje umieszczone w ustawie z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym, uzupełniają (na mocy art. 20 ustawy o TK) przepisy ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego¹⁸. Także w systemach prawnych niektórych innych państw można znaleźć w analogicznym miejscu odesłanie do procedury cywilnej¹⁹.

1. WSPÓLNOTY RELIGIJNE UPRAWNIONE DO INICJOWANIA POSTĘPOWANIA

Jak już wyżej podano, podmiotami uprawnionymi do inicjowania postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym są m.in. „kościół i inne związki wyznaniowe”. Zdaniem niektórych, zapewnienie wspólnotom religijnym legitymacji do wszczynania kontroli konstytucyjności prawa jest prze-

¹⁵ *Prawo konstytucyjne*, red. P. Tuleja, Warszawa 1997, s. 304.

¹⁶ Dz. U. z 2006 r. Nr 231, poz. 1965 z późn. zm.

¹⁷ Zob. np.: wyrok TK z dnia 14 marca 2000 r., sygn. P. 5/99, OTK ZU nr 2/2000, poz. 60; wyrok TK z dnia 10 maja 2000 r., sygn. K. 21/99, OTK ZU nr 4/2000, poz. 109; wyrok TK z dnia 7 lutego 2001 r., sygn. K. 27/00, OTK ZU nr 2/2001, poz. 29.

¹⁸ Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.

¹⁹ M. Hauser, *Odesłania w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym*, Warszawa 2008, s. 31.

jawem zasady sądowo-konstytucyjnego gwarantowania statusu prawnego kościołów i związków wyznaniowych²⁰. Nie budzi przy tym wątpliwości, że wspólnoty religijne (jak i pozostałe podmioty legitymowane szczególnie) zostały wyróżnione takim uprawnieniem w związku ze szczególnym charakterem zadań powierzonych im w systemie prawa²¹.

Przez kościoły należy rozumieć wspólnoty religijne związane z chrześcijaństwem, natomiast do drugiej kategorii tych zrzeszeń należą wszystkie inne (pozachrześcijańskie) organizacje konfesyjne. Wypada zauważyć, że ustawodawca konstytucyjny konsekwentnie posługuje się takim dychotomicznym określeniem organizacji religijnych, choć przecież nietrudno znaleźć jedno określenie charakteryzujące wszystkie te podmioty (jak choćby „związki wyznaniowe”, które to pojęcie odnosi się – językowo – również do wspólnot chrześcijańskich).

Tak określony katalog „konfesyjnych” wnioskodawców oznacza również, że w postępowaniu trybunalskim respektowana jest zasada równouprawnienia związków wyznaniowych, wynikająca z art. 25 ust. 1 Konstytucji RP²².

„Kościoły” i inne „związki wyznaniowe” to określenia, których polska ustawa zasadnicza nie definiuje, przyjmując je jako tzw. pojęcia zastane²³. Należy jednak zauważyć, że Konstytucją wprowadzono rozróżnienie na „kościół i związki wyznaniowe” oraz „kościół i związki wyznaniowe o uregulowanej sytuacji prawnej” (art. 53 ust 4). Ta subtelność jest pochodną zasady, zgodnie z którą zakazane jest wykluczenie istnienia niezarejestrowanych wspólnot religijnych²⁴. Wskazuje się jednak, że rejestracja takiego zrzeszenia jest warunkiem jego udziału w „państwowym obrocie

²⁰ J. Matwiejuk, *Konstytucyjna regulacja stosunków państwa z kościołami i innymi związkami wyznaniowymi w III RP*, „Administracja publiczna. Studia krajowe i międzynarodowe” 1 (5) 2005, s. 217.

²¹ Postanowienie TK z dnia 28 stycznia 2004 r., sygn. akt Tw 74/02, OTK ZU nr 1/B/2004, poz. 2.

²² Szerzej zob.: J. Krukowski, *Konstytucyjny system relacji między Państwem a Kościołem katolickim i innymi Kościołami i związkami wyznaniowymi*, w: *Ustrój konstytucyjny Rzeczypospolitej Polskiej*, red. R. Mojak, Lublin 2000, s. 95-119; J. Symanek, *Stosunki państwo-kościół: regulacja konstytucyjna a praktyka ustrojowa*, w: *Piętnaście lat Konstytucji RP z 1997 roku. Inspiracje, uregulowania, trwałość*, red. J. Kuciński, Warszawa 2012, s. 165-184.

²³ L. Garlicki, *Uwaga 8 do art. 25*, w: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. I*, red. L. Garlicki, Warszawa 2007, s. 5.

²⁴ P. Sarnecki, *Uwaga 7 do art. 53*, w: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. II*, red. L. Garlicki, Warszawa 2007, s. 4.

prawnym”²⁵. Toteż słusznie przyjmuje się, że warunkiem koniecznym do tego, by wspólnota religijna mogła korzystać ze swoich procesowych uprawnień przed TK jest uprzedni wpis do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych, prowadzonego przez ministra właściwego ds. wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych²⁶. Należy, bowiem zauważyć, że omawiane uprawnienie wspólnot religijnych nie wynika z istoty wolności sumienia i wyznania, ale jest dodatkowym wyróżnieniem przyznanym takim zrzeszeniom, które współdziałając z państwem dla dobra wspólnego decydują się na uregulowanie swojej sytuacji prawnej.

Wypada również zauważyć, że prawo do inicjowania kontroli konstytucyjności prawa przysługuje kościołom i związkom wyznaniowym, jako takim, a nie ich jednostkom terytorialnym, nawet jeżeli te ostatnie charakteryzują się osobowością prawną.

2. ZAKRES MERYTORYCZNY WNIOSKU

Wnioski kościołów i związków wyznaniowych, muszą dotyczyć spraw objętych ich zakresem działania, co wynika wprost z art. 191 ust. 2 Konstytucji RP. Zwrot ten nie tylko nie jest jednoznaczny, ale również nie sposób nadać mu stabilnego brzmienia w procesie wykładni prawa – konkretnego znaczenia nabiera wyłącznie w zindywidualizowanej sprawie²⁷. Na tle art. 191 ust. 2 Konstytucji RP nie ma jednak wątpliwości, że przedmiot wniosku musi być bezpośrednio związany z uprawnieniami wnioskodawcy i rodzącymi się na ich tle „problemami”²⁸, jak również potwierdzony interesem prawnym konkretnej wspólnoty religijnej²⁹ lub zrzeszonych w niej

²⁵ Garlicki, *Uwaga 8 do art. 25*, s. 5.

²⁶ Z. Czeszejko-Sochacki, L. Garlicki, J. Trzeciński, *Komentarz do ustawy o Trybunale Konstytucyjnym*, Warszawa 1999, s. 110-111.

²⁷ J. Zalesny, *Legitymacja szczególna zaskarżenia aktów normatywnych do Trybunału Konstytucyjnego*, w: *Piętnaście lat Konstytucji RP z 1997 roku*, s. 188.

²⁸ S. Jaworski, *Uprawnienia podmiotów legitymowanych warunkowo do wszczęcia postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (wybrane problemy)*, w: *Trybunał Konstytucyjny. Księga XV-lecia*, red. F. Rymarz, A. Jankiewicz, Warszawa 2001, s. 123, 127.

²⁹ J. Karp, J. Szymanek, *Legitymacja szczególna do składania wniosków do Trybunału Konstytucyjnego (wybrane zagadnienia doktryny i praktyki)*, w: *Standardy konstytucyjne a problem władzy sądowniczej i samorządu terytorialnego*, red. O. Bogucki, J. Ciapała, P. Mijał, Szczecin 2008, s. 118.

jednostek³⁰. Zastrzeżenia wymaga jednak fakt, że tak rozumiany interes jednostek zrzeszonych w kościele lub związku wyznaniowym musi być wyraźnie powiązany z charakterem prawnym wspólnoty religijnej³¹. Wypada przy tym zaznaczyć, iż wbrew niektórym wypowiedziom przedstawicieli doktryny, takie sformułowanie zakresu legitymacji nie oznacza, że jest on wyjątkowo szeroki³², musi być bowiem interpretowany w sposób ścisły³³.

Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że legitymacja analizowanych podmiotów do inicjowania postępowania przed Trybunałem dotyczy spraw „wyznania i kultu, a także organizacji wewnętrznej, równouprawnienia i swobody działalności kościołów, gwarantowanych przez Konstytucję i ustawę o gwarancjach wolności sumienia i wyznania”³⁴. Przytoczony katalog spraw nie powinien być jednak uznawany za zamknięty i nienaruszalny.

W pierwszej kolejności źródeł „spraw objętych zakresem działania” kościołów i związków wyznaniowych poszukiwać należy w Konstytucji. Już art. 25 wskazuje, że organizacje te mają interes prawny w ich wzajemnym równouprawnieniu, jak również w zachowaniu przez organy państwa bezstronności w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych i zapewnieniu swobody ich wyrażania w życiu publicznym. Nie pozostanie również poza zakresem legitymacji kościołów i związków wyznaniowych sposób regulacji ich statusu prawnego, a w szczególności zgodność jej trybu z art. 25 ust. 3-5 Konstytucji.

Skoro kościoły i związki wyznaniowe powstają w celu realizacji wolności sumienia i wyznania przez zrzeszenia jednostek, zakresu ich działania należy poszukiwać również w art. 53 Konstytucji. Sprawia to, że przedmiotem zaskarżenia z wniosku takich podmiotów mogą być przepisy dotyczące wyznawania lub przyjmowania religii i jej uzewnętrzniania, w tym posiadania miejsc kultu, jak również regulujące prawo osób do korzystania z pomocy religijnej czy naruszające zakaz zmuszania jednostek do ujawnienia swojego światopoglądu.

³⁰ Wyrok TK z dnia 17 października 2005 r., sygn. akt K 6/04, OTK ZU nr 9/A/2005, poz. 100.

³¹ W innym przypadku oznaczałoby to, że wspólnota religijna uzurpuje sobie nieograniczoną zdolność wnioskową, zob.: postanowienie TK dnia 5 czerwca 2012 r., sygn. akt Tw 19/12, OTK ZU nr 6/B/2012, poz. 477.

³² Odmienne: M a t w i e j u k, *Konstytucyjna regulacja stosunków państwa z kościołami i innymi związkami wyznaniowymi*, s. 224.

³³ Z a l e ś n y, *Legitymacja szczególna zaskarżenia aktów normatywnych*, s. 187.

³⁴ Postanowienie TK z dnia 5 października 2005 r., sygn. akt Tw 37/05, OTK ZU nr 1/B/2006, poz. 6.

Odwołując się z kolei do przepisów ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania w pierwszej kolejności można zauważyć, że wspólnoty religijne są „zakładane w celu wyznawania i szerzenia wiary religijnej”, co stanowi ich podstawowe zadanie. Katalog uprawnień kościołów i związków wyznaniowych wynikający już z samej ustawy gwarancyjnej jest niezwykle obszerny. Wydaje się zatem, że będą one mogły wszczynać kontrolę przepisów dotyczących szczegółowych gwarancji wolności sumienia i wyznania (art. 9 ust. 1 i 2 ustawy), czy też innych (niż konstytucyjne) uprawnień czy ekspektatyw, jak choćby realizacji przez państwo zasady współdziałania z organizacjami religijnymi w zachowaniu pokoju, kształtowaniu warunków rozwoju kraju oraz zwalczaniu patologii społecznych (art. 16), czy też w zakresie ochrony, konserwacji, udostępniania i upowszechniania zabytków architektury, sztuki i literatury religijnej (art. 17). Kościoły i związki wyznaniowe, stosownie do ustawy gwarancyjnej lub ustaw szczególnych mogą również inicjować kontrolę przepisów, które wpływają na: określanie doktryny religijnej, organizację i publiczny charakter sprawowanego kultu, udzielanie posług religijnych, w tym osobom, „rządzenie się w swoich sprawach własnym prawem, swobodne wykonywanie władzy duchownej oraz zarządzanie swoimi sprawami”, ustanawianie, kształcenie i zatrudnianie duchownych, realizację inwestycji sakralnych i innych inwestycji kościelnych, wykonywanie prawa własności, przyjmowanie świadczeń majątkowych, nauczanie religii (nie tylko w szkolnictwie), korzystanie ze środków masowego przekazywania, prowadzenie działalności oświatowo-wychowawczej i charytatywno-opiekuńczej, zakonów i diakonatów (art. 19). Ponadto decyzją prawodawcy, do spraw objętych zakresem działania kościołów i związków wyznaniowych – przynajmniej potencjalnie – należy również prowadzenie cmentarzy grzebalnych (art. 19a), szkół (art. 21), czy też szkół duchownych i seminariów, jednostek naukowych (art. 22), a nawet zakładów opieki zdrowotnej (art. 23).

Te uprawnienia kościołów i związków wyznaniowych nie wyczerpują jednak całego spektrum „spraw objętych zakresem działania” tych podmiotów. Mogą one wynikać ponadto z konkordatu, ustaw partykularnych regulujących stosunki między państwem a konkretnym związkiem wyznaniowym, czy wreszcie z prawa wewnętrznego danej wspólnoty religijnej³⁵.

Pomimo tego potencjalnie szerokiego zakresu legitymacji kościołów i związków wyznaniowych należy pamiętać, że do spraw objętych zakre-

³⁵ L. Garlicki, *Uwaga 12 do art. 191*, w: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. IV*, s. 13-14.

sem działania tych podmiotów nie można zaliczyć spraw „luźno związanych” z rzeczywistą działalnością kościoła lub związku wyznaniowego. Stąd też, o ile przyjęcie maksymalnie szerokiego zakresu przedmiotowego wniosków mogłoby być gwarancją pozycji kościołów i związków wyznaniowych³⁶, to jednak praktyka orzecznicza Trybunału Konstytucyjnego wskazuje na ścisłą interpretację art. 191 ust. 2 Konstytucji RP.

3. TRYB POSTĘPOWANIA

3.1. Wystąpienie z wnioskiem

Podstawowym warunkiem wszczęcia kontroli konstytucyjności prawa jest posiadanie potencjalnej zdolności do jego wystosowania. Toteż wnioskodawca musi udowodnić, że jest istotnie kościołem lub związkiem wyznaniowym o uregulowanym statusie prawnym. Musi zatem przedstawić wraz z wnioskiem aktualny wyciągu z rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych. Zgodnie z obowiązującymi przepisami, organy kościoła lub innego związku wyznaniowego określone w księdze rejestrowej mogą żądać wydania urzędowo poświadczonych odpisów i wyciągów z rejestru³⁷.

Nie mniej istotny jest sposób wyrażenia przez uprawniony podmiot woli wszczęcia tego postępowania. Stąd też należy w pierwszej kolejności ustalić, kto może – w imieniu kościoła lub związku wyznaniowego – podjąć decyzję o wystąpieniu z wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego. Wypada zatem, aby w statucie wspólnoty religijnej o uregulowanym statusie prawnym (art. 32 ust. 2 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania), odpowiedni organ o donośnej pozycji w wewnętrznej hierarchii danego związku wyznaniowego został wprost wyposażony w kompetencję obejmującą prawo wystąpienia do TK z wnioskiem w sprawie kontroli hierarchicznej zgodności norm. Zawarcie takiego sformułowania zabezpieczy wspólnotę religijną przed ewentualną odmową merytorycznego rozpoznania wniosku – Trybunał nie będzie mógł bowiem stwierdzić, że wniosek został wystosowany przez nieuprawniony podmiot.

³⁶ M a t w i e j u k, *Konstytucyjna regulacja stosunków państwa z kościołami i innymi związkami wyznaniowymi*, s. 224.

³⁷ § 10 ust. 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 1999 r. w sprawie rejestru kościołów i związków wyznaniowych, Dz. U. Nr 38, poz. 374.

Właściwy organ kościoła, posiadający na podstawie statutu odpowiednią kompetencje, wydaje stosowny dokument (np. uchwałę, dekret) o wystąpieniu z wnioskiem do Trybunału. Akt ten musi w sposób jednoznaczny wyrażać wolę zainicjowania postępowania oraz jasno określać przedmiot zaskarżenia i wzorzec kontroli. Oznacza to, że w dokumencie tym należy wskazać „konkretne przepisy aktu normatywnego, które kwestionuje, a także przepisy aktu wyższego rzędu, które mają stanowić podstawę kontroli w danej sprawie”³⁸. Jedynie na podstawie takiej, zgodnie ze statutem kościoła, podjętej czynności, możliwe jest sporządzenie wniosku. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału przestrzeganie powyższej procedury jest warunkiem koniecznym skutecznego wszczęcia postępowania³⁹. Wypada przy tym zaznaczyć, że organ uprawniony do wydania tego aktu może upoważnić inny podmiot do jego „wykonania”, w szczególności do sporządzenia wniosku na podstawie tego aktu i do reprezentowania wspólnoty religijnej w postępowaniu przed TK⁴⁰. Co równie istotne, nie wyklucza się możliwości „zawężenia we wniosku zakresu zaskarżenia określonego w uchwale, pozostawiając mocodawcy ocenę *ratio* wyboru, jakiego dokonał pełnomocnik”⁴¹.

Trybunał weryfikuje zarówno posiadanie kompetencji do wystąpienia z wnioskiem do TK, jak i sposób jej realizacji. Do wniosku powinien zostać dołączony m.in. statut organizacji, który powinien określać w szczególności nazwę kościoła lub związku wyznaniowego, cele działalności oraz organy, sposób ich powoływania i tryb podejmowania decyzji⁴². Pozwoli on bowiem na weryfikację kompetencji właściwego organu wspólnoty religijnej do wystąpienia z wnioskiem. Kolejnym załącznikiem powinien być protokół obrad organu występującego z wnioskiem – o ile organ ten ma charakter kolegialny – co umożliwi Trybunałowi sprawdzenie, czy decyzja o wystąpieniu z wnioskiem została podjęta w prawidłowym trybie⁴³.

³⁸ Postanowienie TK z dnia 4 marca 2013 r., sygn. akt Tw 61/12, OTK ZU nr 4/B/2013, poz. 296.

³⁹ Postanowienia TK z dnia: 10 maja 2005 r., sygn. akt Tw 7/05, OTK ZU nr 3/B/2005, poz. 108; 27 stycznia 2004 r., sygn. akt Tw 31/03, OTK ZU nr 1/B/2004, poz. 10.

⁴⁰ Zob.: postanowienie TK z dnia 7 stycznia 2013 r., sygn. akt Tw 36/12, OTK ZU nr 1/B/2012, poz. 3.

⁴¹ Zob.: postanowienie TK z dnia 15 listopada 2012 r., sygn. akt Tw 54/12, OTK ZU nr 1/B/2013, poz. 7.

⁴² M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 1999, s. 245 i n.

⁴³ Wadliwie podjęta decyzja o wystąpieniu z wnioskiem do TK wyklucza rozpoznanie wniosku, zob. postanowienie TK z dnia 20 marca 2013 r., sygn. akt Tw 9/12; z dnia

Należy przy tym zaznaczyć, że nie jest wymagane, by sam wniosek był załącznikiem do „aktu” organu kościoła o wystąpieniu z wnioskiem. Wystarczy, aby wniosek został sporządzony w sposób odzwierciedlający treść owego „aktu”.

W postępowaniu przed TK uczestnicy postępowania – w tym wnioskodawcy – mogą działać osobiście albo przez uprawnionych przedstawicieli. W przypadku kościołów lub związków wyznaniowych należy zatem ustalić, jaki podmiot – w myśl powszechnie obowiązujących przepisów prawa polskiego lub na podstawie aktów prawa wewnętrznego organizacji religijnej, w tym statutu – jest uprawniony do reprezentacji konkretnego kościoła czy związku. Tenże podmiot będzie mógł działać w postępowaniu przed Trybunałem zarówno osobiście, jak i przez uprawnionego przedstawiciela. Należy uznać, że zastosowanie znajdują tutaj przepisy kodeksu postępowania cywilnego, dotyczące pełnomocnictwa. Wnioskodawca może udzielić pełnomocnictwa szczególnego do reprezentowania go w postępowaniu przed TK, zwłaszcza adwokatowi lub radcy prawnemu. Nie jest wykluczona także reprezentacja wspólnoty religijnej przez jej pracownika. Postuluje się jednak, aby była to osoba o odpowiednim przygotowaniu prawniczym, z uwagi na doniosłość postępowania przed sądem konstytucyjnym⁴⁴. Pełnomocnictwa takiego może udzielić organ posiadający uprawnienie do reprezentacji wspólnoty religijnej. Na marginesie należy zasygnalizować, że pełnomocnik wnioskodawcy „nie posiada kompetencji do samodzielnego kształtowania ani przedmiotu, ani wzorców kontroli, gdyż wiąże go treść uchwały organu konstytucyjnie legitymowanego do wystąpienia z wnioskiem w sprawie abstrakcyjnej kontroli norm”⁴⁵.

Wnioskodawca, podobnie jak wszystkie inne podmioty legitymowane szczególnie, muszą we wniosku powołać się na przepis prawa lub statutu, wskazujący, że kwestionowana regulacja dotyczy spraw objętych zakresem jego działania, stosownie do art. 32 ust. 2 ustawy o TK. Stwierdzając, że kwestionowana regulacja nie należy do spraw objętych zakresem działania kościoła lub związku, Trybunał umarza postępowanie (lub na etapie kontroli wstępnej: odmawia nadania wnioskowi dalszego biegu).

13 marca 2013 r., sygn. akt Tw 17/12, publ. <http://otk.trybunal.gov.pl/OTK/teksty/otk/2013/Tw017z12.doc> [dostęp: 27.09.2014].

⁴⁴ H a u s e r, *Odesłania w postępowaniu przed Trybunałem*, s. 138 i n.

⁴⁵ Zob.: postanowienie TK z dnia 8 lutego 2013 r., sygn. akt Tw 54/12, OTK ZU nr 1/B/2013, poz. 8.

W związku z faktem, że w postępowaniu przed Trybunałem należy zapewnić czynny udział wszystkim jego uczestnikom, przedstawiając TK wniosek należy dołączyć jego odpisy dla wszystkich pozostałych uczestników postępowania (zawsze będzie nim przynajmniej Prokurator Generalny i organ, który wydał zaskarżony akt normatywny⁴⁶).

Na marginesie należy zauważyć, że raz wykonana decyzja w sprawie wystąpienia z wnioskiem nie może stanowić podstawy kolejnego wniosku. Kolejny wniosek do Trybunału wymaga dla swojej skuteczności nowej decyzji, w której uprawniony podmiot wyrazi wolę wystąpienia z wnioskiem⁴⁷.

3.2. Wstępne rozpoznanie wniosku⁴⁸

Po ustaleniu przez Prezesa Trybunału Konstytucyjnego, że rozpoznawany wniosek pochodzi od kościoła lub związku wyznaniowego, sprawa zostaje skierowana do tzw. wstępnego rozpoznania. W celu jego przeprowadzenia, Prezes Trybunału wyznacza jednego sędziego.

Obowiązek kontroli wstępnej wniosków wynika z koncepcji ochrony nadrzędności Konstytucji przez Trybunał Konstytucyjny, w tym zwłaszcza art. 191 ust. 2 Konstytucji, a zatem z konstytucyjnie dopuszczalnych granic legitymacji kościołów i związków wyznaniowych⁴⁹. Trzecią i najbardziej widoczną przesłanką konieczności wstępnego rozpoznania są inne zasady dopuszczalności inicjowania postępowania przed Trybunałem niż w przypadkach wniosków takich podmiotów jak Prezydent czy Rzecznik Praw Obywatelskich. W szczególności mowa tu o odmiennym, a dokładniej rzecz ujmując ograniczonym zakresie podmiotowym wniosków podmiotów legitymowanych szczególnie oraz leżącym po stronie wnioskodawcy obowiązku „udowodnienia” własnej legitymacji procesowej w konkretnej sprawie. Przedmiotem kontroli wstępnej nie może być zasadniczo tylko jedna czynność – właściwa kontrola zgodności kwestionowanych przepisów z aktami

⁴⁶ Zob.: art. 27 ustawy o TK.

⁴⁷ Por.: postanowienia TK z dnia 21 listopada 2007 r., Tw 32/07, OTK ZU nr 2/B/2008, poz. 46 oraz z dnia 19 lutego 2008 r., Tw 42/07, OTK ZU nr 1/B/2008, poz. 5.

⁴⁸ Zob. również: B. N a l e z i ń s k i, *Wstępna kontrola skarg konstytucyjnych w postępowaniu przed TK*, w: *Prawa człowieka – społeczeństwo obywatelskie – państwo demokratyczne. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Pawłowi Sarneckiemu*, red. P. Tuleja, M. Florczak-Wątor, S. Kubas, Warszawa 2010, s. 183-191.

⁴⁹ Zob.: Z. C z e s z e j k o - S o c h a c k i, L. G a r l i c k i, J. T r z c i ń s k i, *Uwaga 1 do art. 36*, w: *Komentarz do ustawy o Trybunale Konstytucyjnym*, s. 120.

wyższej rangi. Nie zmienia to jednak faktu, że wstępna kontrola nie może być obojętna na bezzasadność wniosku. Przyjmuje się, że przesłanka ta występuje wtedy, kiedy każdy prawnik nie dokonując głębszej analizy prawnej może stwierdzić, że wniosek nie może być uwzględniony i nie ma potrzeby potwierdzania orzeczeniem oczywistej zgodności prawa⁵⁰.

Zarys przebiegu wstępnego rozpoznania wniosków podmiotów legitymowanych szczególnie znajduje się w art. 36 ustawy o TK. Zgodnie z tym przepisem, wstępnego rozpoznania dokonuje jeden sędzia Trybunału Konstytucyjnego na posiedzeniu niejawnym.

Kontrola wstępna jest to przede wszystkim kontrola formalna. Sędzia TK powinien sprawdzić, czy wniosek pochodzi od podmiotu uprawnionego. Należy także sprawdzić czy wnioskodawca wystąpił z wnioskiem w sposób zgodny z ustaloną procedurą. Podmioty, które nie występują przed Trybunałem osobiście muszą ponadto dołączyć pełnomocnictwo szczególne udzielone przez odpowiedni organ związku wyznaniowego wraz z dowodem opłaty skarbowej za złożenie pełnomocnictwa. TK w rozpoznaniu wstępnym sprawdza także czy zarzut niekonstytucyjności jest wystarczająco – pod względem formalnym – uzasadniony i adekwatny do wniosku. Podmioty legitymowane szczególnie muszą udowodnić, że ich wniosek dotyczy spraw objętych ich zakresem działania. Najlepiej jeśli w tym celu powołają się na przepis prawa powszechnie obowiązującego lub przynajmniej dołączą – chociażby wewnętrzny – dokument, potwierdzający ich legitymację w tej konkretnej sprawie.

W razie ustalenia przez sędziego Trybunału braków formalnych wniosku, wnioskodawca może je usunąć, o ile istnieje taka obiektywna możliwość. Wezwanie do usunięcia braków formalnych kieruje się do wnioskodawcy lub jego pełnomocnika w wykonaniu odpowiedniego zarządzenia sędziego Trybunału. Wnioskodawca ma 7 dni na usunięcie braków, począwszy od dnia doręczenia mu wspomnianego zarządzenia. Warto w tym miejscu wskazać, że jeżeli poza usuwalnymi brakami formalnymi zachodzą jakieś błędy natury nieusuwalnej, jak np. fakt, że sam wniosek pochodzi od podmiotu nieuprawnionego do udziału w postępowaniu przed Trybunałem (według obowiązujących przepisów), wezwanie do usunięcia braków jest bezcelowe i sąd konstytucyjny od niego odstępuje⁵¹.

⁵⁰ A. Józefowicz, *Problematyka pism w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym*, „Nowe Prawo” 6 (1987), s. 19.

⁵¹ Dzieje się tak również w przypadku braków w zakresie treści decyzji o wystąpieniu do TK z wnioskiem, zob.: postanowienie TK z dnia 3 lutego 2012 r., sygn. akt Tw

Gdyby wnioskodawca nie usunął braków w sposób wskazany zarządzeniem, Trybunał w drodze postanowienia odmawia nadania wnioskowi dalszego biegu. Podobne rozstrzygnięcie podejmuje w przypadku oczywistej bezzasadności wniosku. Trybunał odmawia nadania dalszego biegu wnioskowi także w przypadkach obligujących go do umorzenia postępowania. Zgodnie z art. 39 ustawy o TK, Trybunał umarza na posiedzeniu niejawnym postępowanie m.in.: jeżeli wydanie orzeczenia jest zbędne lub niedopuszczalne, jeżeli akt normatywny w zakwestionowanym zakresie utracił moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia przez Trybunał. Oczywiście wystarczy zaistnienie tylko jednej przesłanki umorzenia.

Postanowienie odmawiające nadania dalszego biegu wnioskowi jest rozstrzygnięciem, od którego przysługuje środek odwoławczy, w postaci zażalenia. Termin na jego wniesienie wynosi 7 dni. Zażalenie rozpoznaje Trybunał w składzie trzech sędziów. Trybunał, uwzględniając zażalenie, kieruje sprawę do rozpoznania na rozprawie. Na postanowienie o nieuwzględnieniu zażalenia nie przysługuje środek odwoławczy. W orzecznictwie TK ukształtował się pogląd, w myśl którego przedmiotem tego postępowania jest badanie zasadności podstaw odmowy nadania dalszego biegu wnioskowi. W zażaleniu nie można więc uzupełnić wniosku czy uzupełnić braków, które stały się podstawą odmowy nadania dalszego biegu wniosku czy skargi konstytucyjnej⁵².

W ramach kontroli wstępnej zapadają rozstrzygnięcia stwierdzające niedopuszczalność lub zbędność wniosku: postanowienie o odmowie nadania wnioskowi dalszego biegu oraz postanowienie o nieuwzględnieniu zażalenia na to postanowienie. Co ciekawe, w postępowaniu tym nie zapada wiążące rozstrzygnięcie o dopuszczalności wniosku. Jeżeli wniosek spełnia kryteria kontroli wstępnej, sędzia Trybunału wydaje zarządzenie o przedstawieniu wniosku prezesowi TK w celu wyznaczenia składu orzekającego. Jeżeli wniosek zostanie uznany za dopuszczalny na skutek uwzględnienia zażalenia na postanowienie o odmowie nadania mu dalszego biegu, również zostaje wydane takie zarządzenie.

32/11, publ. <http://otk.trybunal.gov.pl/OTK/teksty/otk/2012/Tw032r11.doc> [dostęp: 27.09.2014].

⁵² Postanowienie TK z dnia 22 października 2002 r., sygn. akt Ts 94/02, OTK ZU nr 4/B2002, poz. 302.

3.3. Rozpoznanie merytoryczne⁵³

Postępowanie merytoryczne wobec wniosków podmiotów legitymowanych szczególnie, a więc zasadniczy etap kontroli konstytucyjności prawa, nie zawiera licznych odmienności w stosunku do postępowania zainicjowanego przez podmioty legitymowane generalnie. Trybunał Konstytucyjny przyjmuje jednak, że także podczas kontroli merytorycznej może nadal badać dopuszczalność wniosku i w razie stwierdzenia jego niedopuszczalności, wydać postanowienie o umorzeniu postępowania. Zgodnie z orzecnictwem Trybunału, nadanie wnioskowi dalszego biegu nie jest tożsame z jego konwalidacją, a wydanie przez sędziego odpowiedniego zarządzenia w tej kwestii nie usuwa wad wniosku. Trybunał Konstytucyjny zwraca także uwagę, iż przepisy nie określają terminu ograniczającego możliwość badania przez Trybunał warunków dopuszczalności wniosku. Nie występuje tu także związanie Trybunału wcześniejszym orzeczeniem, gdyż zarządzenie sędziego Trybunału nie jest orzeczeniem Trybunału. Zdaniem Trybunału, skład orzekający wyznaczony do merytorycznego rozpoznania wniosku z urzędu dokonuje oceny legalności zarządzenia sędziego TK o nadaniu wnioskowi dalszego biegu⁵⁴.

Pierwszy etap postępowania merytorycznego ma charakter pisemny. Prezes Trybunału przesyła odpisy wniosku pozostałym uczestnikom postępowania (art. 33 ustawy o TK), którzy następnie przedstawiają swoje stanowisko w przedmiocie jego zasadności (art. 34 ustawy o TK). W praktyce Trybunału Konstytucyjnego kolejny etap postępowania, tj. rozprawę, poprzedzają narady składu orzekającego. Mają one na celu zapoznanie wszystkich sędziów wyznaczonych do rozpoznania wniosku ze stanem sprawy i rzetelne przygotowanie rozprawy.

Drugi etap postępowania merytorycznego ma charakter jawny i sprowadza się do przeprowadzenia rozprawy. Co istotne, obecność na rozprawie wnioskodawcy (lub jego przedstawiciela) jest obowiązkowa, a w razie niestawienia się wnioskodawcy lub jego przedstawiciela, Trybunał umorzy postępowanie albo odroczy rozprawę (art. 60 ust. 2 ustawy o TK). „Rozprawa rozpoczyna się od wywołania sprawy, po czym wnioskodawca, a nastę-

⁵³ Szerzej zob.: P. Tuleja, *Postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym w sprawie hierarchicznej kontroli norm*, „Przegląd Sejmowy” 5 (2009), s. 35-51.

⁵⁴ Postanowienie TK z dnia 21 listopada 2001 r., K. 31/00, OTK ZU nr 8/2001, poz. 269; postanowienie TK z dnia 16 października 2002 r., sygn. akt K 23/02, OTK ZU nr 5/A/2002, poz. 76.

pnie pozostali uczestnicy postępowania przedstawiają swe stanowiska i dowody na ich poparcie” (art. 61 ustawy o TK). Sędziowie orzekający na rozprawie mogą zadawać pytania uczestnikom postępowania, w tym zwłaszcza wnioskodawcy, gdyż to on ma obowiązek popierać wniosek i dowodzić przed TK jego zasadności.

Po stwierdzeniu, że sprawa została wyjaśniona w sposób wystarczający do wydania orzeczenia, rozprawa zostaje zamknięta, a po naradzie Trybunał ogłasza wyrok i jego zasadnicze motywy. Pisemne uzasadnienie jest sporządzane w terminie 30 dni i doręczane wszystkim uczestnikom postępowania⁵⁵.

*

Kościóły i inne związki wyznaniowe niechętnie korzystają z omawianego uprawnienia. Do tej pory bowiem zostało wydane w zasadzie tylko jedno orzeczenie merytoryczne (z wniosku Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego)⁵⁶, a jedna sprawa zakończyła się na etapie kontroli wstępnej⁵⁷. Nic nie stoi jednak na przeszkodzie, by wspólnoty religijne korzystały z prawa do wszczynania kontroli konstytucyjności prawa. Polski ustawodawca konstytucyjny docenia zatem rolę kościołów i innych związków wyznaniowych i ich doniosłość w życiu społeczeństwa.

Na zakończenie należy zauważyć, że nie jest wykluczone, iż kościoły i inne związki wyznaniowe – o ile są adresatami praw i wolności konstytucyjnych – mogłyby korzystać z możliwości występowania do Trybunału Konstytucyjnego ze skargami konstytucyjnymi. Należy przy tym zasymulizować, że – zdaniem Trybunału – możliwość równoległego korzystania przez podmioty z ograniczonego zakresowo wniosku i skargi konstytucyjnej mogłoby doprowadzić do obchodzenia warunków występowania z wnioskiem, ale również podważałoby *ratio legis* przyznania im legitymacji szczególnej⁵⁸. Trzeba jednak zauważyć, że zasada ta nie znalazła dotąd

⁵⁵ Szerzej zob.: M. Florczak-Wątor, *Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i ich skutki prawne*, Poznań 2006.

⁵⁶ Wyrok TK z dnia 2 kwietnia 2003 r., sygn. akt K 13/02, OTK ZU nr 4/A/2003, poz. 28.

⁵⁷ Postanowienie TK z dnia 9 stycznia 2006 r., sygn. akt Tw 37/05, OTK ZU nr 1/B/2006, poz. 7.

⁵⁸ Postanowienie TK z dnia 21 kwietnia 2006 r., sygn. akt Tw 58/06, OTK ZU nr 3/B/2006, poz. 126.

zastosowania w odniesieniu do kościołów i innych związków wyznaniowych.

Bez względu na rozstrzygnięcie tego dylematu, możliwość udziału wspólnot wyznaniowych w postępowaniu trybunalskim stanowi zaskakujący przejaw realizacji zasady współdziałania państwa oraz kościołów i innych związków wyznaniowych na rzecz dobra wspólnego (art. 25 ust. 3 Konstytucji RP) poprzez wspólną troskę o zachowanie praworządności konstytucyjnej.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym, Dz. U. z 1991 r. Nr 109, poz. 470 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, Dz. U. z 2006 r. Nr 231, poz. 1965 z późn. zm.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 486 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym, Dz. U. Nr 102, poz. 643 z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 1999 r. w sprawie rejestru kościołów i związków wyznaniowych, Dz. U. Nr 38, poz. 374.

Orzecznictwo

- Wyrok TK z dnia 21 czerwca 1999 r., sygn. akt U 5/98, OTK ZU nr 5/1999 poz. 99.
- Wyrok TK z dnia 14 marca 2000 r., sygn. P. 5/99, OTK ZU nr 2/2000, poz. 60.
- Wyrok TK z dnia 10 maja 2000 r., sygn. K. 21/99, OTK ZU nr 4/2000, poz. 109.
- Wyrok TK z dnia 7 lutego 2001 r., sygn. K 27/00, OTK ZU nr 2/2001, poz. 29.
- Wyrok TK z dnia 13 marca 2001 r., sygn. akt K 21/00, OTK ZU nr 3/2001, poz. 49.
- Postanowienie TK z dnia 21 listopada 2001 r., K. 31/00, OTK ZU nr 8/2001, poz. 269.
- Postanowienie TK z dnia 16 października 2002 r., sygn. akt K 23/02, OTK ZU nr 5/A/2002, poz. 76.
- Postanowienie TK z dnia 22 października 2002 r., sygn. akt Ts 94/02, OTK ZU nr 4/B2002, poz. 302.
- Wyrok TK z dnia 2 kwietnia 2003 r., sygn. akt K 13/02, OTK ZU nr 4/A/2003, poz. 28.
- Postanowienie TK z dnia 27 stycznia 2004 r., sygn. akt Tw 31/03, OTK ZU nr 1/B/2004, poz. 10.
- Postanowienie TK z dnia 28 stycznia 2004 r., sygn. akt Tw 74/02, OTK ZU nr 1/B/2004, poz. 2.

- Postanowienie TK z dnia 10 maja 2005 r., sygn. akt Tw 7/05, OTK ZU nr 3/B/2005, poz. 108.
- Postanowienie TK z dnia 5 października 2005 r., sygn. akt Tw 37/05, OTK ZU nr 1/B/2006, poz. 6.
- Wyrok TK z dnia 17 października 2005 r., sygn. akt K 6/04, OTK ZU nr 9/A/2005, poz. 100.
- Postanowienie TK z dnia 9 stycznia 2006 r., sygn. akt Tw 37/05, OTK ZU nr 1/B/2006, poz. 7.
- Postanowienie TK z dnia 21 kwietnia 2006 r., sygn. akt Tw 58/06, OTK ZU nr 3/B/2006, poz. 126.
- Postanowienie TK z dnia 21 listopada 2007 r., Tw 32/07, OTK ZU nr 2/B/2008, poz. 46.
- Postanowienie TK z dnia 25 stycznia 2008 r., Tw 43/07, OTK ZU nr 4/B/2008, poz. 131.
- Postanowienie TK z dnia 19 lutego 2008 r., Tw 42/07, OTK ZU nr 1/B/2008, poz. 5.
- Postanowienie TK z dnia 5 sierpnia 2008 r., sygn. akt Ts 112/08, OTK ZU nr 2/B/2009, poz. 131.
- Postanowienie TK z dnia 3 lutego 2012 r., sygn. akt Tw 32/11, publ. <http://otk.trybunal.gov.pl/orzeczenia/> [dostęp: 2.09.2014].
- Postanowienie TK z dnia 5 czerwca 2012 r., sygn. akt Tw 19/12, OTK ZU nr 6/B/2012, poz. 477.
- Postanowienie TK z dnia 15 listopada 2012 r., sygn. akt Tw 54/12, OTK ZU nr 1/B/2013, poz. 7.
- Postanowienie TK z dnia 7 stycznia 2013 r., sygn. akt Tw 36/12, OTK ZU nr 1/B/2012, poz. 3.
- Postanowienie TK z dnia 8 lutego 2013 r., sygn. akt Tw 54/12, OTK ZU nr 1/B/2013, poz. 8.
- Postanowienie TK z dnia 4 marca 2013 r., sygn. akt Tw 61/12, OTK ZU nr 4/B/2013, poz. 296.
- Postanowienie TK z dnia 13 marca 2013 r., sygn. akt Tw 17/12, publ. <http://otk.trybunal.gov.pl/orzeczenia/otk.htm> [dostęp: 2.09.2014].
- Postanowienie TK z dnia 20 marca 2013 r., sygn. akt Tw 9/12; OTK ZU nr 2/B/2013, poz. 124.

Literatura

- Czeszejko-Sochacki Zdzisław, Garlicki Leszek, Trzeciński Janusz, Komentarz do ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, Warszawa 1999.
- Domagała Michał, Trybunał Konstytucyjny, w: Polskie prawo konstytucyjne, red. D. Górecki, Warszawa 2008, s. 216-222.
- Florczak-Wątor Monika, Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i ich skutki prawne, Poznań 2006.
- Garlicki Leszek, Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 2007.
- Hauser Maria, Odesłania w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym, Warszawa 2008.

- Jaworski Stefan J., Uprawnienia podmiotów legitymowanych warunkowo do wszczynania postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (wybrane problemy), w: Trybunał Konstytucyjny. Księga XV-lecia, red. F. Rymarz, A. Jankiewicz, Warszawa 2001, s. 123-127.
- Józefowicz Adam, Problematyka pism w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym, *Nowe Prawo* 6 (1987), s. 9-19.
- Karp Janusz, Szymanek Jarosław, Legitymacja szczególna do składania wniosków do Trybunału Konstytucyjnego (wybrane zagadnienia doktryny i praktyki), w: Standardy konstytucyjne a problem władzy sądowniczej i samorządu terytorialnego, red. O. Bogucki, J. Ciapała, P. Mijal, Szczecin 2008, s. 63-77.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. I, red. L. Garlicki, Warszawa 2007.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. II, red. L. Garlicki, Warszawa 2007.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. IV, red. L. Garlicki, Warszawa 2007.
- Krukowski Józef, Konstytucyjny system relacji między Państwem a Kościołem katolickim i oraz innymi Kościołami i związkami wyznaniowymi, w: Ustrój konstytucyjny Rzeczypospolitej Polskiej, red. R. Mojak, Lublin 2000, s. 95-119.
- Matwiejuk Jarosław, Konstytucyjna regulacja stosunków państwa z kościołami i innymi związkami wyznaniowymi w III RP, *Administracja publiczna. Studia krajowe i międzynarodowe* 1 (5) 2005, s. 217-224.
- Naleziński Bogumił, Wstępna kontrola skarg konstytucyjnych w postępowaniu przed TK, w: Prawa człowieka – społeczeństwo obywatelskie – państwo demokratyczne. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Pawłowi Sarneckiemu, red. P. Tuleja, M. Florczak-Wątor, S. Kubas, Warszawa 2010, s. 183-191.
- Pietrzak Michał, Prawo wyznaniowe, Warszawa 1999.
- Podsiadło Michał, Legitymacja podmiotów o ograniczonej zdolności wnioskowej w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym, Kraków 2010, mps.
- Prawo konstytucyjne, red. P. Tuleja, Warszawa 1997.
- Szymanek Jarosław, Stosunki państwo–kościół: regulacja konstytucyjna a praktyka ustrojowa, w: Piętnaście lat Konstytucji RP z 1997 roku. Inspiracje, uregulowania, trwałość, red. J. Kuciński, Warszawa 2012, s. 165-184.
- Trzeciński Janusz, Masternak-Kubiak Małgorzata, Tezy do art. 191-193 Konstytucji, w: Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku, red. J. Boć, Wrocław 1998, s. 295-298.
- Tuleja Piotr, Postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym w sprawie hierarchicznej kontroli norm, *Przegląd Sejmowy* 5 (2009), s. 35-51.
- Zalesny Jacek, Legitymacja szczególna zaskarżenia aktów normatywnych do Trybunału Konstytucyjnego w: Piętnaście lat Konstytucji RP z 1997 roku. Inspiracje, uregulowania, trwałość, red. J. Kuciński, Warszawa 2012, s. 185-203.

**Churches and Religious Organizations as Initiators of Norm Checks
before the Constitutional Tribunal****S u m m a r y**

The subject of this paper is analysis of the powers granted to churches and religious organizations in the proceedings before the Constitutional Court. According to the author, this competence is a manifestation of the principle of cooperation of the state and churches and other religious organisations for the common good. Analysed entities are reluctant to use the abovementioned power, so the author reminds the permissible scope of religious organizations applications as well as presents the proceedings before the Constitutional Court, pointing to the specific requirements in this regard for churches and religious organizations.

Słowa kluczowe: konstytucja, współdziałanie, wniosek, kontrola konstytucyjności prawa, procedura

Key words: constitution, cooperation, application, judicial review, procedure